LENKA KUSÁKOVÁ

KRÁSNÁ PRÓZA RANÉHO OBROZENÍ

2/ANTOLOGIE

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Krásná próza raného obrození
Svazek 2: Antalogie

PhDr. Lenka Kusáková

Recenzovali:
prof. PhDr. Jaroslava Janáčková, CSc.
prof. PhDr. Alexandr Stich, CSc.

Redakce Milada Motlová
Grafická úprava Štěpán Fiala
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

Vydáno ve spolupráci s Ústavem pro českou literaturu AV ČR a za finanční podpory GA AVČR, č. grantu ICE 905 620 3

© Univerzita Karlova v Praze, 2003
© Lenka Kusáková, 2003

ISBN 80-246-0621-6 (2. část)
ISBN 80-246-0622-4 (soubor)
ISBN 978-80-246-2590-4 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2014

http://www.cupress.cuni.cz

KRÁSNÁ PRÓZA RANÉHO OBROZENÍ

v českých časopisech, almanaších
a beletristických přílohách novin z let 1786–1830

Svazek 2: Antologie

Seznam editovaných textů

Sentimentální povídka
V. Plánek: Ctnost a krása pospolu ... 11
F. B. Tomsa: Návrat do otcova domu ... 20
J. Nejedlý: Liduščina svadba ... 32
F. B. Tomsa: Odplata za lásku dětinskou ... 37
Pseudohistorická povídka
F. B. Tomsa: Základ Hruštice blíž Turnova ... 46
J. J. Marek: Radomíra ... 59
Humoristická povídka
M. J. Sychra: Zmrtvýchvstání ... 69
F. Pleskot: Podivný zloděj ... 76
J. H. A. Gallaš: Povídačky hanácké ... 78
Dobrodružná povídka
V. Špinka: Krčma v lese, loupežnická peleš v Čechách ... 79
J. Havelka: Který jest vinnější, vražedník, čili ten, jenž ho k vraždě zjednal? ... 89
Strašidelná povídka
(H. Clauren) – J. Hýbl: Kostel svaté Barbory v T*** ... 95
Povídka o zdánlivé smrti
an.: Pohřbený nedomřelec ... 104
Výchovná povídka
N. Vaněk: Obraz šlechetné ženy ... 107
Liboslav (J. L. Ziegler): Arýn ... 112
J. H. Campe – V. M. Kramerius: Mladší Robinson (ukázka) ... 114
Alegorie
A. Pařízek: Mravné básně v řeči nevázané (Pilnost a Rozmařilost) ... 122
J. J. (J. Jungmann? – „z ruského“): Příběh satirický ... 122
Anekdota
an.: Podřeknutí ... 127

an.: Povídka. ... 127
J. Hýbl: Nemůžeme se všem zalíbiti ... 128
J. Wangler: Povídačky ... 128
A. Novák: Povídky ... 129
Bajka
J. Nejedlý: Bájky (Liška a čáp) ... 130
I. Schiessler: Želva a orel ... 131
J. Zahradníček: Pětmecítma bájek (Poběhlý osel, Zrcadlo) ... 131
Básnická próza
J. Macpherson – F. Palacký: Ossián (ukázka) ... 132
J. G. Herder – F. L. Čelakovský: Zpěvové noční (ukázka) ... 134
Cestopis
J. M. Ludvík: Bašta, skalné strmiště v Saské Helvecii ... 135
Črta
M. S. Patrčka: O Krkonošských horách ... 139
-nk- (V. Hanka?): Uhelný trh na Starém Městě ... 148
F. Kašpárek: To byly dudy! ... 151
Dialog
I. Schiessler: Výstražný sen
(Rozmlouvání mezi pěstounem a jeho schovancem) ... 153
Exemplum
an.: Pan Linhart… ... 158
an.: Jaký blázen jest lakomec ... 159
an.: Dobročinnost si sama odplacuje ... 159
Hádanka
A. Novák: Španielská pohádka ... 160
an.: Pohádky ... 160
Hříčka
J. M. Král: Oni a Ty ... 161
Idyla
(S. Gessner) – J. Nejedlý: Menalkas a Essines ... 163
V. Nejedlý: Starostlivá matka ... 164
V. Nejedlý: Idylly. Jitro. Václav a Božena ... 166
J. V. Kamarýt: Janeček a Libinka ... 167
F. L. Čelakovský: Hadí studánka (Selanky v kroji českém) ... 169
Paramýtie
J. H. A. Gallaš: Sněžný zvoneček ... 171
Podobenství
J. G. Herder – an.: Vinný kmen ... 173
N. M. Karamzin – F. Šír: Píšťalka ... 174
Dobrovlastka (J. Pedálová): Přátelství ... 175

Pohádka
J. H. (J. Hýbl?): Povídky (Matěj, král český …) ... 179
V. R. Štěpán: Povídky (Ku konci sedmnáctého století …) ... 180
J. K. A. Musäus – V. R. Kramerius: Rybrcolova nevěsta ... 181
Pověst
Z*** (V. Zloch?): Daliborka ... 192
G. K. Pfeffl – F. Šír: Hezír a Jedida (Židovská povídka) ... 194
J. H. A. Gallaš: Kejklíř Zito ... 196
Satira
J. Hýbl: Milé babičky! ... 199
an.: Kšaft chalupníka Vomáčky ... 202
J. Linda: Také neškodí ... 204
an. (J. Linda?): Slovník („česat“, „česky“, „čest“) ... 204
J. M. Král: Lakomec ... 206
F. L. Čelakovský: Patrní dopisové nepatrných osob (č. 1. a č. 4) ... 207
Sen
J. Posselt: Ctnost mezi smrtelníky ... 215
M. D. Rettigova: Májový sen ... 217
Sentence, příměr, maxima, aforismus
M. J. Sychra, F. Neděle, C. Napp (Crha), M. S. Patrčka, J. M. Král, J. Wangler, V. Šohaj a an. ... 219
Úvaha
T. Helcel: Rozjímání při těle mého mrtvého psíčka ... 224
Ediční poznámka ... 227
Emendace ... 230
Vysvětlivky ... 231
Slovníček ... 232

Sentimentální povídka

V. Plánek: Ctnost a krása pospolu

(Čechoslav 1821, č. 98 a 100, s. 393–398)

Byloť to v podletí, když jsem za jasného večera seděl s Liboslavem na břehu řeky Vatavy v hustém křoví, poslouchajíce zpěv slavíčka. Právě tento dokonal svou želolíbeznou píseň, když mně Liboslav o sobě následující příběh počal vypravovati.

„V uplném věku mé mladosti událo se mi za jakýmsi řízením jednoho dne temným lesem se bráti; tichost němá co v posvátném háji zdála si tuto bydlet, jen sem tam ptáče ozvalo se, jako by zde jediné sídlilo, a umlklo opět. Slunce, které již dávno přehnulo se přes poledne, skrývalo se za tmavý oblak, jenž od západu vyvstupoval vzhůru, jako černá noc. Já ohlížeje se po obloze, vidím všady černé chmůry se zdýmat, z čehož jsem znamenal blízko přicházející bouři. I spěchal jsem ujíti nastávajícímu dešti; však náramné vedro, jenž toho dne z čela mého násílně pot vytiskovalo, nedopustilo mi dříve z tohoto lesa vyjíti, až již shrknutá bouře nad mou hlavou stála. Již chvíli z vzdáli bylo slyšeti zvučícího hroma, jehož hlas se o skaliny strašlivým obrážel jekem, v tmavém oblaku křižující bleskové střídali se stále, a teď násilný spustil se líjavec shůry, když právě z tohoto tmavopustého místa jsem kráčel. Tu jsem se octnul na jednom površí, odkud jsem v udolí mezi stromovím jakousi chaloupku zočil; popílil jsem do ní, bych tu před tou nehodou uchránit se mohl. Však než jsem toto místo dosáhl, již můj šat naskrz promoklý byl.

Pod nízkým přístřeším této katrče stál muž, jehož nevlídný pohled a ohromné tělo každého člověka v této poušti by přestrašit mohlo; čelo plné vrásek, a neveselá tvář nezdála se s bídou utrpnost míti. Stál zamyšlen a při mém přívě-

tivém pozdravení pohledl na mě zamračeným okem. I žádal jsem ho o schránění v jeho chaloupce, než tato bouře přejde. Tento však neodpovídaje, otevřel mně světničné dveře. Vejdu, a tu jsem spatřil slepého stařečka na slaměném lůžku sedícího, dvé malých dítek běhalo polonahé po světnici, pohrávajíce s sebou. Hned po mém vchodu poznal stařeček cizince do světnice vstoupit: ptal se mě, odkud přicházím, jestli příčinou této bouře se u nich stavím a mnohem více. Tyto otázky v tom smutném obydlí jsem rád zodpovídal. Po malé chvíli přišel i ten, jejž jsem u sebe nevlídníkem nazval, nesa nasekané v náručí dříví. Podpáliv oheň v prsku, radil mně blíže k němu přistoupit, abych svůj oděv osušil; i uposlechl jsem ho ochotně. Mezitím bouře se utišila, ptactvo pělo lahodné zpěvy, pročež jsem vyšel, abych pohledl na vůkolí. Ale jaká tu krása! Sem tam stýkali se pramínkové z vrchů v toto udolí v malý potůček; urosené perly stály na kvítkách, berouce na sebe rozmanité barvy; páry kouřící z vrchů a lesův vyvstupovaly vzhůru a sedmerokrásobarevná duha přes oblohu se kroužila. Stojím zde v myšlénkách pohřížen a obdivuji tvůrce této rozmanitosti. I spatřil jsem dívku s vrchu do udolí se bráti; mezi zelenajícími stromy a květnatými lukami kráčela v bílém oděvu ochotně k té chaloupce, nesouc v levé ruce košíček, pravou na prsa položenou měla, by snáženi oddýchati mohla; přijdouc blíže, pozdravila mě vlídně a zlehka co májový větříček do světnice vběhla. Vkročil jsem za ní, právě když z přineseného košíčka vyndajíc pokrmy stařečkovi předložila, ano i dítkám s usměchem pravila: „Nebožátka, nemyslily jste, že na vás zapomenu? Tato bouře jest příčinou, že jsem se tak opozdila.“ Dítky ji radostí obskakovaly, berouce chtivě chutné ovoce, jehož jim tehdáž přinesla. „Musím opět popílit zpátky,“ pravila k těmto laskavě, „mějte se dobře,“ a políbíc dvě malé a nechtíc díky těchto ubohých slyšet, jak srnka z domu vyběhla. Každý kvítek, jejž lehká nožička k zemi přitlačila, spěšně povstal a byl krásnější; každý větříček, jenž mimo ní vál, zdál se ji cestou ochlazovati; ano i květinky, vonnou vůni ze sebe dýchajíce, krásné tvoření občerstvovaly.

Již dávno za horou byla, již dávno na vrchu stojící stromové mým odejmuli ji očím, když jsem ještě okem upřeným na to místo hleděl, kde mi zmizela. Můj nevlídník, jenž zároveň se mnou za ní z chaloupky vyšel, stál podle mě s uslzeným okem a v duchu, jak jsem pozoroval, tohoto anjele žehnal. „Co jest to za dívku,“ ptám se po chvíli Jozefa (tak se tento jmenoval), „jenž nyní odtud odešla?“ – „Což jste nevěděl? Můj polobůh, neb jen jí po Nejvyšším mám co děkovat za mnohé dobré“; a po těch slovích odešel do světnice.

Nyní pomalu večer se blížil, ptactvo se pokrývalo, tma již temnila doliny a bečící stáda ubírala se do svých stájí. Já teprv vzpomenu, že mi času nezbývá, abych někde v příležitějším místě noclehu hledal. Všel jsem tedy do světnice

a daroval něco peněz pro potěšení dítkám, jenž je přijaly s radostí, vysoko od země skákajíce, a nevědouce co za díky vzdáti, celého mě zlíbati chtěly. Teď jsem Jozefovi z hostinství se poděkoval, a žádal, by mě k blízké vesnici cestu ukázal. „Kam chcete jít?“ pravil mi Jozef, „hle, noc již přede dveřmi! Do blízké vesnice ovšem není daleko, ale tam pohodlnějšího přenoclehování než u mě nedostanete; co mně možného, o vaše pohodlí se postarám a ráno i na silnici, z níž jste zbloudil, uvedu.“ Bez velkých rozmyslů rád jsem tomu přivolil, neb se mi nejkrásnější příležitost zdála zde se na tu krásnou děvu povyptat. Sedl jsem tedy k stolu a přemejšlel o ní, co zatím Jozef připravováním pro mě lůžka (jenž pozůstávalo z pouhé slámy) se bavil. Nyní stařeček se s dítkami nahlas nábožně modlil za jich dobroditelkyni a pak teprv podle sebe spáti jim povolil. Jozef ještě do prsku přiložil něco dříví a při blikajícím světle na mé dotazování takto vypravovat počal.

V málo letech po mém oženění vzala si má manželka po své sestře, jenž právě toho času zemřela, pozůstalého sirotka as sedm let starého k sobě do chalupy; tento chlapec již po nějaký čas jsa žebrotou ztoulán, byl všem rozpustilostem a neposlušenství oddán, častokrát jsem ho z toho káral, ale nadarmo, každý den nějakou novou svévolnost uměl vymysliti. Jednoho dne přijda z pole, přinesl z dřeva vyřezanou dýmku; kde i tabák dostal, jest mi nepovědomo; že se obával přede mnou něco takového ukázat, tedy se s tím stranil, a jen má manželka to u něho, o čemž mi nic neřekla, zahlídla. Po večeři vlezl tento na půdu, kde obyčejně spával, na seník a tam kouřiti, a někde i ohně utrousiti musil; my všickni byli právě v prvním snu, když mě praskot ohně a křik okolních sousedů, mezi nimiž jsem tu v blízké vesnici zůstával, probudil; otevřu oči, a hle, celé naše stavení v jednom plamenu bylo; vzbudil jsem svou manželku, a uchopiv svých dítek, vyběhl jsem šťastně se všemi ven; nyní jsem i na svého otce vzpomenul i postavím dítky k hořekující matce a vrátím se pro něho, tento již pro plamen, naň padající, po čtvermo lezl; i uchopil jsem ho v náručí a vynesl polomrtvého z ohně. V malé chvíli celá naše vesnice se vzňala, křik bědujících, nářek mé manželky, pláč dítek celého mě zmámily, já nevěda co činit mám, stál jsem při svém otci, jenž celý opálen o zrak přišel a bolestí na trávníku za spálenišťaty se svíjel. Tak všickni žalostně jsme očekávali rána. Jitro přišlo, ale to nejžalostnější pro nás; ze všeho našeho včerejšího jmění dnes nic než trochu popele nám pozůstalo. Náš šat, potřeby, dobytek, ano i ten, jenž původ toho neštěstí byl, vše v popel bylo obráceno, a my polonazí okolo jsme stáli a místo politování ještě proklínání od našich spolunešťastných slyšeti jsme musili. Mé ženě, že jejím původem se toto neštěstí stalo, vina se kladla a každý jí zlořečil, jenž také leknutím a takovým nářkem usoužena, padla do nemoci.

Drobet vzdálí od naší vesnice zůstalo několik obydlí státi, kamž jsem téměř mocně pod kůlnu v jednom statku se vstěhoval, neb žádný s námi utrpnost míti nechtěl, ano i u vrchnosti to vyjednali, že jsem na svém spáleništi více stavěti nesměl; neb prý to místo při vzniknutí ohně tuze nebezpečné jest; z toho ohledu zde na obecných drahách toto místo, kde nyní bydlím, mně vykázali. Co se mě dotýkalo, s radostí jsem ho přijal, jen abych s těmito nelidmi bydleti nemusil; však pro mou ženu to byla bolestná rána, každého dne tím její nemoc se rozmáhala, a že dosti ošetřována býti nemohla, smrt jejímu soužení učinila konec. Jak mně tenkráte bylo, jen ten povědít může, kdo s podobným neštěstím se kdys setkal. Poloumírajícího otce – mrtvou manželku – hladem zmořené dítky okolo sebe; přitom moji sousedé ze všech stran hojně darů dostávali, každý se jim nějakou pomocí obětoval, jen mně žádný.

V ten čas z blízkého mlejna přišla ta dívka, po které se dotazujete, se svým otcem, aneb ji sám Bůh poslal na naše spálenišťata a snad i na naši bídu se podívat; vidí nás v takovém stavu, byla utrpností jata, padla před otce a o slitování nad námi a pomoc žádala; ten dobrý muž slíbil jí, že se to stane, a také slib v skutek hned uvedl. Mou ženu jen slza má a nářek těchto dětí k hrobu doprovázel. – Po jejím pohřbu dal jsem se do práce a stavení naší chaloupky. Elška, to ona ušlechtilá dívka, vzala si mého otce a mé dítky na starost, je živila a ošetřovala, její otec ale mně k stavení napomáhal, dobrotivá vrchnost mně darovala dříví a tak v malém čase tato chalupa dohotovena stála; od toho dne nepřestala má dobroditelkyně, kterou jste zde viděl, sem přicházeti, mým dítkám a otci pokrm přinášejíc.

Toto Jozefovo vypravování velice mnou pohnulo, zvláště že se to tak vznešené ctnosti té krásné děvy týkalo. Mnoho jsem se ještě na ni vyptával, ale že tento počínaje dřímati, často se z toho vytrhoval, až posléz i usnul, a dítky libým snem spočívaly, i stařeček sedě, tiše se modlil, v čemž jemu překážku činiti nechtě, musil jsem se s tím upokojit, co jsem v krátkosti slyšel.

V malé chvíli i oheň dohořívající v krbu umrkl, ale tím větší vzňal se v mých prsech; jedno vzdychání doprovázelo druhé, jednu myšlénku předstíhala druhá, neb tak pozdě tiše a potmě sedě viděl jsem, jak běh té dívky rozpaluje její růžové líce; jak oddechujíc dítkám pokrm rozdává, jak lahodně s těmito rozmlouvá, jak krásně ctnost z její tváře se třpytí. Ó, v duchu jsem zvolal, jak šťastný ten, kdo po tvém boku, děvo nejušlechtilejší, dny svého života tráviti bude a ty jemu je oblažíš svou ctností. Tak často klame nás naše naděje, myslil jsem u sebe, jak často i neštěstí jest příčinou našeho dobrého. Zde domnívaje se před nehodou se skrýti, větší mé srdce opanovala bouře; zde jsem se přesvědčil, že to nezbedné dítko svými střelami i v bídné chaloupce nebezpečné jest.

V takovém přemyšlování trvaje, než jsem se nadál, den svítati počal; švitořící lašťovka první se ozvala v domě, pak vyletěla na slaměnou střechu chaloupky, by přivítala jitro. I vyšel jsem ven a tu již skřivánci se vznášeli vzhůru pěním, očekávali vycházející slunce; kohout, jenž od půlnoci chválu pěl tvůrci, nyní před svými slípkami pyšně si kráčel po rolí; hlas zvonku raných vesničanů po udolí se roznášel, troubení pastýřů, bečení bravů, jenž na pastvu se brali, odevšad slyšeti bylo. Jozef vstana, kosu k ostření sobě chystal, pod jejímžto ostřím dnes mnohý kvítek padnouti měl, jenž teprv barevně rozkvítal. Já se jemu z hostinství neb noclehu poděkoval, a on ukázav mi cestu k vesnici, opět svou práci nastoupil. Tu častokrát na dráhu, po které – krása a ctnost se ubírala, se ohlížeje, litoval jsem, že mne cesta po ní nevede a mé povolání nepovoluje aspoň v tomto blahém místě ještě dne jednoho pobýt; za vrch zacházeje, ještě jsem se na chaloupku ohlídl a ji žehnal, pak tlukoucím srdcem a spěšným krokem k domovu se bral.

Od téhož dne při každé věci mně něco scházelo, žádná veselost mě netěšila, v každé společnosti mně cosi chybělo, slovem, ve všem jednání mrzutý jsem byl. Nyní jsem pevně předsevzal, maje pochvíli tuto dívku navštiviti, blíže se s ní seznámit, a pak pokusit se i o její lásku a ruku. Takové předsevzetí nemělo dlouhého odkladu; již druhého dne byl jsem se vším na cestu přichystán, a než se dníti počalo, na bujném koni ze dvora klusal. Denice jasná třpýtila se nádherně, oznamujíc jasný den, zplamenělá obloha zdobila rozsvítávající jitro, jedna hvězda po druhé tratila se před východem slunce; já to vše málo pozorovav, spěchem jsem chvátal k chaloupce nešťastných; bych tam své štěstí hledal. Kůň v jednom zápětí běžel, takže jedna krajina po druhé mi míjela s očí, a než slunce rosu z kvítků vysálo, již jsem k chaloupce se blížil; jako letem octnul jsem se u ní, za uzdu přivázav koně, chci do světnice vkročit, a vtom vidím tu stařečka na vejsluní sedět, ptám se na Jozefa a on mi dí, že není doma, dítky slyšíce dupot koně vyběhly z chýše; dal jsem těmto třem něco darů, které jsem pro ně s sebou vzal, a ptám se na krásnou dívku. „Včera," pravil stařeček, „čímsi zanepráždněna, nebyla tady, dnes ji ale nechybně očekáváme." Rozmejšlel jsem se, co mám teď činit; čas mně tu dlouhý přicházel, pročež jsem konečně předsevzal jíti ke mlejnu, zdaž mou hledanou kde spatřím. Jsa na vrchu, celé to okolí s velkým potěšením jsem přehlížel. Z jedné strany vysoký stráně strměly s mnoha stoletými topoly a duby, sem tam visely skály, jenž strašným pádem hrozily každou chvíli, v dole plynoucího potoku hrkot o tyto skaly se obrážeje, množil šumot jeho, oba břehy porostlé zhusta křovinami stínily pěnící vodu, po něchžto množství ptactva se prolítujíc, zpěvem svým obveselovalo udolí. Z druhé strany květnaté lučiny se strakatily, při konci stojící zelený háj ukrýval potok liboplynoucí. Na vzdálené rovině zdálo se mi, že byt svůj oblíbila si bohyně Ceres, neb celé to položení kryli

obilní klasové hýbajíce se povolným větrem; v udolí mezi vysokými stromy stál mlejn, k němuž uzká mě vedla cesta. Tu mě najednou překvapil krásný zpěv, jejž doprovázela kytary strůna. I pozoruji, odkud přichází, blížím se k němu, a hle!, dívka, již jsem zde hledal, seděla pod vysokou lípou na záhrobku, majíc opřené jasné oko na polohu tuto, zefírové pohrávali jejími kadeřavými vlasy, hrnouce je přes bílé hrdlo, plná prsa. Přes její rámě na barevné pentli visel tento hudební nástroj, po němž outlí prstové zmítali se hbitě, ze pak jejích rtů vycházel jemný chvalozpěv přirozenosti.

Po skončené píseni vstala ze země, ohlídnouc se kolem, kráčela vážně mezi stromovím ku potoku, kde za křovinami zmizela mým očím; prsa má při tom odcházení oddýchaly těžce, mé tlukoucí srdce pohybovalo se vždy více a má mysl tuto krásnou Divu co živý obraz v sobě nesla. Slunce se chýlilo ku poledni, když jsem obrátil se s koněm k chaloupce zpátky s tím předsevzetím, bych tam tohoto nejkrásnějšího tvora očekával. Jak dlouho tato mně sem nepřicházela, jak často ohlížel jsem se na to místo, odkud měla přijíti, a jak posléz radostně letěl jsem jí vstříc, když se ukázala na vrchu. Však mi slova vázly v ustech, když jsem k ní promluviti chtěl, smělost najednou mne opustila, s kterou jsem jí mé vyznání lásky učiniti chtěl; ruka se mi třásla, když jsem její uchopil. I ona stála neméně zaražená, vidouc před sebou jinocha, na jehož ohnivém oku napsáno bylo, že ji miluje; její ruměnce hořely co ranní záře a v jejích modrých očích stály slze milosti co jasné krůpěje rosy, které ona stydlivě sklopila k zemi. Tak dlouho bez promluvení stáli jsme dle sebe cítíce obá stejnou ránu. Posléze „Krásná děvo," promluvil jsem k ní, „mně náhoda přála tebe poznat, ty mne ovšem neznáš, jsem ale ten, jenž vše pro tebe učiniti chce; žádej, bych byl panovníkem tohoto vůkolí, a žádej ještě větší ode mě nemožné věci, já o dosáhnutí toho se pokusím, jen když mne ujistíš, že mně napotom polovičně té lásky přáti budeš, jaká v mých prsouch pro tebe plane." Vážným okem pohlídla na mě neodpovídajíc, kráčela k chatrči; doprovodil jsem ji tam, čemuž ona neodepřela, ano i zpátky s sebou mi povolila; jda od chaloupky, ujišťoval jsem ji, že od ní neodejdu, až to blahé slovo vyřkne, že mě miluje; laskavé na mě usmání – stisknutí mé ruky, bylo za odpověd, že jsem dosáhl svého cíle. Teď prodloužíce svou cestu, kráčeli jsme vážně, však přece naše dráha byla dosti brzce skončena; jsouce blíže u mlejna, teprv jsme vzpomenuli, že se musíme rozejít, neb tehdáž mně nepovolila, bych ji až k jejímu otci doprovodil, uminíc to vše zatajit pro čas budoucí; rozcházejíce se přitiskl jsem její měkkou ruku na mé vřelé rty s tím přislíbením, že se co nejdříve uvidíme opět.

Jako krásný večer života mého byl mi den tento. Když jsem zpátky k domovu odjížděl, již měsíc velebně na obloze vzhůru vystupoval, blankytná oblo-

ha posetá tisícerými hvězdami činila mně jasnou cestu, polní cvrčkové vůkol v osení svým cvrkáním mě obveselovali. Jeda lesem, nepozoroval jsem sejčků a kulišů strašlivý nářek, stále z budoucího blaženého života jsem se těšil; tak jeda, brzce jsem se přibral k domovu ničeho si nevšímaje, až můj kůň u domovu zustal státi.

Od toho dne začasto jsem onu chaloupku navštěvoval, kde mi s krásoblahou dívkou čas v rozkoši plynul, kde v stráních ruku v ruce jsme se vodívali neb pod stínem sedíce poslouchali nad námi pějící ptactvo, buď při pramínku tekutém na květnatém trávníku pozorovali jeho pěnící hrkot. Tenkráte jsem se cítil při jejím boku tvorem nejšťastnějším býti, a jistě jsem i byl. Tak nám uběhlo mnoho radostných dnů, aniž otec dosaváde o tom co věděl.

I divě se nad vzdělaností ducha mé krásné milenky a vycvíčenosti v nejpěknějších prácí ženských, byl jsem na dotazování od Jozefa zpraven, že tato přebývajíc v P – u své tetky od dětinství chována a teprv před smrtí své matky, jenž před málo lety v hrobě spočívá, domu vzata byla, a jí že jedině má za to vše co děkovati. Nyní se přiblížila krutá zima, která mně nepovolila jen zřídka svou milenku navštivit, pročež jsem dychtivě jara očekával i času, kde jí první kytku z jarních kvítků obětovati moci budu. Sotva raná fialka přiukrytá skálou a křovím z země se vyskytala, sotvaže ztuhlá země rozmrznouc zelenající trávu ze sebe roditi začala již jsem byl přichystán na cestu s tím míněním, že tenkráte otci naši lásku zjevíme a že příští květen náš sňatek korunovat bude.

S těmi potěšitelnými myšlénkami ubíral jsem se do milkového kraje; cesta mně ubývala a já přijedu k Jozefovi. Nenalezl jsem ho však doma, jedu ke mlejnu, a nikde nespatřím Elšku; ptám se po ní u domácích a slyšel jsem, že se svým otcem již několik dní jest v P – , kamž na pohřeb své tetky, tak i pro odkázané sobě dědictví jela; však že ji každé chvíle očekávají; to slyše umínil jsem zde na ni čekati. Prozatím procházeje se tady, vešel jsem do zahrady, která nejvíce její rukou vedena byla; hned od vchodu až po několik vysokých stromů vedla mě cesta, která z obou stran růžovím vysázena byla. Při konci stála révím opletená besídka mezi dvěma široce rozloženýma štěpy, kdež na jednom dosti zjevně moje jméno, na druhém její vyřezáno bylo; nad tímto jsem velikou radostí a podivením jat byl. Mimo tu besídku tekl pramínek čistý, jehož břeh se počínal zelenat mladičkou trávou a který v divné labyrinty sem tam veden byl. Včely se tu proletovaly, hledajíce kvítky, jenž milostně počaly se rozvíjet. Zde v tom rozkošném místě překvapit mou Elšku bylo by mě velice těšilo, kdyby mě nedočkavost toho byla nepřekazila; poněvadž ale slunce ještě vysoko stálo a domácí čeleď mě jistila, že ji dnes ještě uvidím, umínil jsem tedy nějaký kus cesty těmto se vracejícím naproti vyjeti. Vsedna na kůň a cestou stále v mysli přemítaje naše nenadálé sejití, pozvol-

na ode vsi ke vsi jedu, ohlížeje se, brzo-li kde přijíždějících spatřím. Zatím večer se blížil. Noc svá černá křídla po zemi rozprostírati počala, když jsem do jakéhos tmavého lesa vjížděl, obíraje se svou drahou Elškou, hluboko jsem v myšlenkách byl pohřížen, ničeho neznamenaje, až mě jakýsi křik a lomoz z zábavy vytrhl. Bodnu koně, jedu po hlase, a brzy jsem při hvězdnatém světle spatřil proti sobě v cestě několik nákeřníků s jediným mužem se potýkati; vidím, že tu času k rozmyšlování nezbývá, jako střela jsem mezi ně vrazil. Má zbraň, již jsem na to štěstí s sebou vzal, mezi těmito strašlivě učinkovala. Hned ze začátku dva uleknouce se mého překvapení, prchli, ostatní tři, jenž se mně odvážlivě na odpor postavili, byli zraněni, takže jeden z nich, nejsrdnatější, za mrtva na zem padl, ostatní pak na milost se vzdali. Nyní mi na tom záleželo, abych zvěděl, komu jsem ku pomoci přispěl, jdu k vozu nablízku zde stojícímu, na němž onen muž, jejž jsem zastoupil, seděl. I spatřil jsem, že v náručí strachem omdlévající dívku drží, hned na první pohled jsem ujištěn byl, že to Elška se svým otcem jest. Nemeškal jsem tedy, převázal spěšně rány otci jejímu, zdvíhl i lotra, jenž v bolestech na zemi se svíjel, a vložil do vozu, svého koně vzadu přivázal, a sám zasedna místo nevěrného vozky, který hned při počátku potýkaní prchl, co nejrychleji ke mlejnu jsem ujížděl. Domácí nás již čekali, a uslyšíce hrčení vozu a klusot koní, vyběhli proti; ale jak se užasli, vidouce svého pána těžce zraněného, Elšku bledou a téměř bez ducha, jednoho poloumrtvého ve voze ležet a mne místo vozky. Truchlivě pomáhali všem z vozu, uvedli je do světnice, kdež jsme rány obou vymyli a převázali, při čemž jsme shledali, že žádná z nich smrtelná není.

Přes celou noc ani oka jsem nezamhouřil, z jedné světnice do druhé tiše chodě, poněvadž každý v jiné na loži ležel, jež jsem bedlivě šetřil.

Všickni spali pokojně, až slunce vysoko na oblohu se vyneslo. Mlynář, u kterého jsem právě seděl, první se probudil, a pohledna na mě veselým okem, tázal se, jak jest Elšce. „Ještě tiše spočívá," odpověděl jsem, „a o její zdraví žádné pochybnosti není." Nato vstal ten dobrý otec, posadil se na lůžku a chvíli s podivením na mne hleděl, pak se mne vyptával, jakou případností se to stalo, že jsem jemu z včerejšího nebezpečenství pomohl. Nechtě jemu zrovna se vyznat, že z lásky k jeho dceři se to stalo, na podivnou náhodu jsem to svedl, která mě lesem bloudícího k tomu místu vedla.

„Ó jinochu," pravil po chvíli mlynář, „jak se za to vše vám mohu odměnit? Volte si sám odměnu, co jen v mé moci, má vám po vůli býti, neb jste si u mě činem tímto nemalou zásluhu získal." Při této horlivé řeči zdála se mně překvapená prosba o ruku Elšky dobře učinkovati, maje za to, že slova svá sám jediné k tomu vedl. Objal jsem ho laskavě a horlivě žádal o ruku dcery jeho. Nad touto žádostí vázla jemu slova v ustech a jen poloslovy mně odpověděl: „Šlechetný

mladíku, lituji, že této vaší žádosti zadost učiniti nemohu, to není v mé moci. Elška si již volila milence a mne o to žádala, s čímž i já docela spokojen jsem, a poněvadž ji miluji, rád jsem k tomu přivolil; žádejte o jinou odměnu, neb tato mně k vyplnění více možná není.“ Jako hromem omráčen vstal jsem, uslyšev slova ta, a oněmělý motal jsem se přede mlejn. Je–li možná!, přemítal jsem u sebe. Má Elška mohla nevěrná být za ten čas, co jsem se s ní posléz rozloučil? – Jiného si zvolila? – Jiného žádá? Jistě! Ach jistě. Byvši teď se svým otcem v P –, tam se s kterýms hrdouškem, co Eva v ráji s hadem seznámila, a na mne zapomenouc, žádala o ruku jeho. Ó nevěrný ženský plode!, jak ukrutně s námi nakládáš, jak mnoho soužení způsobil jsi na světě; a i já vaší obětí mám být? Nikoli! Elška k těmto čítati se nesmí, ona jest vtělený anjel, a jen vymyšleným podvodem mohla by ve své slabosti klesnouti. – To když vše jí věrně představím, jistě svou chybu uzná a ke mně lásku upevní. Tímto upokojen, vstoupil jsem do jejího pokoje, sedl jsem si dle okna, na mlejnská kola, jenž se stále otáčela, hledě. Tak se točí i naše štěstí, myslil jsem sobě a hluboce jsem vzdychl.

Tímto vzdychnutím Elška se probudila, stydlivým okem pohlednouc na mě, žádala, bych jí zavolal službu. Učinil jsem to ochotně. Po malé chvíli, když jsem k ní opět vstoupil, již přistrojená u stolku sedíc, mě očekávala. „Ó Liboslave!“ zvolala, letíc mně naproti, „jak dychtivě jsem tebe očekávala, a ty jsi dojista v pravý čas přišel; ostatně od služky jsem dozvěděla, jak tvá láska a hrdinská mysl příčinou jest, že s otcem svým drahým dnes ještě žiji. Hle, já nemohu se dočekati času, až bychom obapolně naši lásku otci zjevili. V příhodné chvíli žádala jsem o tebe, a on vše, co mne oblaží, i jeho spokojeného že učiní, mi odpověděl; jen tebe si žádal brzce znát, a hle, jak v nešťastné případnosti šťastně se tebe znáti naučil. Teď pospěš,“ dí ona, mě za ruku vezmouc, „bych tě jemu představit mohla.“ Jaká radost mě překvapila, nelze vyjeviti; padl jsem té anjelské dívce do náručí a líbal své budoucí štěstí; pak rychle, bychom nemařili času, k otci jsme spěchali.

Nyní klečíce před ním, promluvila Elška: „Hle otče, zde jest ten, jejž jsem zvolila sobě, a kterého neznaje, mně jste připověděl; doufám, že při tomto seznámení své slovo nezrušíte a nás požehnáte.“ „Ó dítě,“ pravil dobrý otec, „již před chvílí jsem litoval, že tehdáž jsem se překvapil a nečekal času, zdaž bys nyní tohoto jinocha sobě nezvolila na důkaz vděčnosti za službu prokázanou, nevěda, že on to sám, po kterém duše tvá dychtí. Ó jak šťastný jsem, že má žádost vyplněna jest. „Teď, když naše ruce spojil a nás požehnal, radostný tok slzí jeho ušlechtilou tvář políval.

Nato jsme celý příběh v krátkosti otci vypravovali a vždy větší radost u něho množili, čím ctnostnější bylo naše zamilování. Teď jsme i na zraněného vzpomněli, a přišedše všickni tři k němu, jej probuzeného, uzkosti plného na loži sedět jsme nalezli; jak jsme se ale užasli, poznajíce, že to Jozef. Tento spínaje ruce,

mdlým hlasem za odpuštění nás žádal, vypravoval nám, že návodem a nastoupením jednoho z jeho společníků k tomu veden byl, aby čekajíce přestrojení na cestě, když se mlynář s dědictvím domů vraceti bude, jeho přepadli a obloupili, však jemu na zdraví nic neublížíce, zase prchli; vozka, který též v tom spolku byl, schvalně jízdu do noci prodlužoval, vlevo na umluvené místo s vozem se obrátil. Poněvadž ale se jim lest jejich nepodařila, a mlynář cítě svou sílu, jim se nevzdal, tedy že sami boj začali, a on že teprv, když o jeho život běželo, brániti se počal. Nad tímto zločinem všickni omámeni, jsme stáli, hledíce jeden na druhého bez jediného slova promluvení; až posléz Elška toto mlčení přetrhla. Padla před svého otce a slzícím okem snažně žádala, by Jozefovi odpustil, předstírajíc, že se to vše z nerozvážlivosti a kruté bídy stalo: „Otče," pravila dále, „nedopusťte, by tento den, jenž jest začátek našeho budoucího štěstí, měla nějaká nehoda zkalit; čím větší dluh se odpustí, tím větší zásluha se získá. To vše snad jen proto se stalo, by míra naší radosti doplněna byla. Před jeho okem se naše blaženost začala tkáti, před jeho tváří i došla svého cíle. –"

Tato slova tak otce obměkčila, že mu vše odpustil, ten celý příběh v tajnosti velel zachovat a o Jozefovo zdraví bedlivě se staral, který čerstvý v málo dnech do své chatrče se odebral. Nyní jsme se hotovili k našemu sňatku, pak po veřejné slavnosti vedli jsme se pod lípu, kde dříve jsem Elšku v plné kráse ponejprv hrající spatřil. „Zde, Elško," pravil jsem k ní, „zde každoročně tento dnešní den slaviti budeme, zde v blahé budoucnosti, vypravujíce jeden druhému naše příběhy, radostně jich památku obnovíme a pak i tomu, jenž jest původ našeho štěstí a jenž nás i touto blažeností spojil, radostným zpěvem chválu vzdáme."

*

F. B. Tomsa: Návrat do otcova domu (Bohumil Milovský příteli Mírovu)

(Poutník slovanský 1827, díl 7., s. 45–67)

Tu sedím v prvotinných hodinách roku nově se počínajícího a popisuji blažené rozkoše, které mne ve dvou dnech obklopily v příbytku rodičů milovaných, chtěje zděliti je s Tebou, příteli věrný; neboť vím, že se radovati budeš se mnou, což opět radost mou utěšeně zdvojnásobí. – Cestu, an jsem Ti slíbiti musil, že v noci nepojedu, a tudy deset dní trvati měla, vykonal jsem mnohem spěšněji. Zima nesmírna, metelice bouřlivá hnána větrem prudkým, nepohodlnost venkovských hospod, drzost poštovských povozních, ó příteli, ničeho jsem nešetřil, aniž vše

to rychlost mého cestování zdloužiti mohlo; neboť se jen bavila mysl má stále myšlénkou radostnou, že po šesti dlouhých letech rodiče, sestru a ostatní mně milé opět spatřím, těše se vědomím blahým, že za ten čas nižádné neštěstí celé mé příbuzenstvo nepotkalo, jenž by teď při návratu mém mohlo zkalit jasné nebe blažeností mých. Dne 28. prosince přijel jsem do městečka Setrvanky, dvě míle od domovní mé otčiny vzdáleného. Snadně bych byl v noci ještě domů dorazil; k čemu ale trmáceti milovaných rodičů v noci, an mne teprv pozejtří očekávali? – Ukrotil jsem tedy toužebnou žádost svou, odebral jsem se na odpočinutí, kteréhož i mně bylo třeba, a tak jsem po klopotném cestování libě usnul. Již byl den bílý, když jsem procitl, táži se po koních, a ty byli již zapřažené. Za pět minut jsem seděl ve voze a opět kvapně ubývalo cesty. Povoznému jsem ouplně ulici a v ní dům otcovský vyznamenal, rozkázav mu, aby jel městem zticha, když pak se ale do ulice vyznačené uhne, aby hlučně po poštovsku se ozval. – Čím bližeji jsem otčině své přijížděl, tím oužeji mi bylo v prsou, a když jsem spatřil věže městské, tuť hlasitě pod žebrou se ozývalo srdce mé přeplněné toužebností a radostí. I povstana ve voze, blažil jsem se vyhlídkou po vůkolí města. Poznalť jsem mnohá oblíbená místečka mého outlého dětinství, mnohý pahrbek, kam jsem byl s rodiči svými procházkou chodíval, mnohý strom, v jehožto stínu jsem sobě co dítě hovíval, a srdce mé div jemnobolnou sladkostí se nerozplynulo. – A již jsem byl na předměstí. Tuť jsem se domejšlel všech potkávajících znáti, a přece žádného jsem nepoznal. – Jeda městem – nevím proč – hluboko v koutek ve voze jsem se tísnil. – A již nenadále koně vozem trhše, pádili trýskem, zvuk trubky se rozléhati počal i silné bičí práskání, a již jsem stál před domem rodičů svých. – Otec mi vstříc nevyšel; neboť spatřiv mne, okno otevřel a i s dýmkou z něho proti mne se klonil. Ó, v hnutí tomto jevilo se tolik otcovské lásky, že mne slze nad tím polily. I vyskočím z vozu, chvátám do domu, a již jsem na srdci drahé matky mé spočíval, která div že mne náručí neumáčkla, a její slze radostí jí kanoucí po lících mých zimou ztuhlých vřele se valily. „Bohu – „ byl jediný hlas, jenž se jí ozval z prsou takřka radostí mroucích. – Obejmutí toto asi dlouho trvalo, neboť se odevřely dvéře a otec dí: „Milado, dlouho-li pak ještě syn tvůj v zimě má dlíti?“ Načež máteř má se vzpamatovavši a ke dveřím mne doprovodivši, odešla. – I vešel jsem. Ó příteli, jak jsem užasl nad otcem svým! Vlasy jeho se bělají co stříbro; obličej pokrývají vrásky, tváře jsou mnohem ubledlejší a šíji jeho věk k zemi ponaklonil. – Z očí ale zářila mu dosaváde přívětivost jeho obyčejná a dobrotivost byla rozhostěna po lících. – I chopil jsem ho za pravici, chtěje před ním pokleknouti. – „Ne tak, synu můj, – stůj zrovna před otcem svým, i před člověkem každým, buď on kdo buď; Bohu jediné poklekna v pokoře se kořiž!“ a na krok poustoupiv, pilně mne prohlížel a obličej jeho vlídně se jasnil. – „Ty jsi – jak

mi o tom hodnověrné listy svědčí – vzdělal ducha svého chvalitebně, a zachoval i tělo zdravé; budiž mi tedy srdečně vítán, můj jediný rozmilý synu!“ – Tu v čelo žehnaje mne políbil, vedl mne k sesli, nutil mne sednouti, a položiv obě ruce na ramena má, tak přede mnou za chvíli státi zůstal. – „Po šestileté neustálé pilnosti teď za čas sobě poodpočineš – ničehož nebudeš na starosti míti, krom co by tě těšilo a obveselilo. Společností a schůzek večerních zde najdeš hojnost ušlechtilejších, všady radostí a rozkoší požívej, zde onde si zahrej – „

„Ó milý otče, s hrou daleko nedojdu; neboť mimo v šachy a trochu na housle jiných her neznám.“ – A tu položil pravici svou na má prsa, řka radostným hlasem: „Skutečně, milý Bohumile?“ – já pak tisknul ruku jeho k srdci, dokládaje: „Opravdu milý otče!“ Rty jeho se snížily k čelu mému, vroucně mne políbivše, načež z pokoje odešel. – Ve dveřích se potkal s máteří mou i políbil jí ruku jakousi vážnou uctivostí, řka: „Tys mi ho porodila.“

„I anjele, otec tvůj se dnes stal nenadále uctivým co jinoch o svatbě,“ pravila máteř.

„Ó milá máti, on se tak z navrácení mého raduje.“

„A já též, milý synu.“

„Kdepak dlí ale sestra má, Karolinka?“

„Ve svém pokoji, právě se cvičí v hudbě, otec se jistě k ní odebral, aby ji k tobě poslal.“

„Bohumile, bratře!“ znělo hláskem stříbrným zvenku. Dvéře se kvapně rozlítly a spanilá milostenka letmo ke mně tancem se nesla; i obejma ji vroucně ji políbím; ona pak mne bázlivě a mocně odstrčivši – a přede mnou stojíc se třásla, obličej její se ale zastřel jako východ jasný milostným červánkem.

Nepochybně jsem byl první z odrostlých mužského pohlaví, jenž se byl čistých lící jejích rty byl dotkl, a tak překvapená stydlivost panenská cit sestřenské lásky převážila.

„Copak je ti děvče?“ zvolala matka, „tyť se na celém těle třeseš!“

„Ach,“ pravila těžce zhluboka oddychuje, „já jsem se – spatřivši – vás – milý bratře – náramně ulekla. – Ach pro Pána – kterak jste vyrostl, Bohumile drahý!“

„I Karolinko, nebuď pak děckem. Toť tvůj jediný bratr a, zachovejž nám Bůh otce dlouho! – i tvůj druhý otec!“ – Tu se změnil obličej její a oko její krásné v slzách tonulo. I podala mi ručinku jako na smířenou, klesla mi okolo krku a vinula mne k srdci svému šeptajíc: „Ó miluji tě, milý bratříčku, rovně otce svého.“

„Tak, tak, milá dceruško! – Teď ale uveď bratra svého do jeho pokoje a ukaž mu všeho pohodlí, otevř šatnici – neboť milý synu, všecko sama připravovala tobě rukou vlastní, ani se žádný čeho dotknouti nesměl.“ – A s těmi slovy nás ze dveří vystěhovala.

Pořádek, jakož i nářadí v pokoji mém bylo jen sprosté, slušné však; a že zde nevinného děvčete ruka vládla, zřejmě na všem bylo znáti. I znamenal jsem, že pokoj pro dvě osoby připraven jest; pročež jsem se sestry tázal, kdo ještě se mnou bydleti bude? „Ej," dí ona skoro nevrle, „otec, máteř i já, všickni jsme se pilně domejšleli, že s tebou i tvůj přítel Mírov přijede, a proto jsem soudila, tací přátelé že rádi spolu bydlívají, a takto jsem učinila."

„I ten nepřijel, a práce tvá byla marná."

„I ba ovšem; nanic však jednal! – To mu můžeš hned v prvním psaní psáti, nanic že jednal! – Ale bratříinku, opravdu se ti přiznám, študie ti výborně sloužily."

„Pročpak, Karolinko?"

„Hle, na podzim přijeli sem dva mladí páni, také s univerzí, opět jeden o Velkonocích; ti ale bídně vyhlíželi: bledí, vyzáblí, utrápení a churaví, až mi jich líto bylo. – Ach milý Bože, myslila jsem sobě, můj bratr Bohumil jistě také pilně študuje, jak o tom častěji psaní dosvědčovaly. – Až ten někdy domů se vrátí a takto–li vypadati bude, srdečně se zarmoutím. A hle, teď jsi se vrátil, a jsi zdráv a vesel jako rozkvétající jaro."

I nemoha se zdržeti, srdečně jsem jí líbal.

„Dej pak pokoj s tím pošetilým líbáním! – Vždyť se udusím – a vždycky se leknu. – A – – ano, copak jsem se ptáti chtěla – příteli tvému, panu Mírovu, také tak študie sloužily jako tobě?"

„Ó tenť nade mne mnohem veselejší, mnohem plnější."

„I to mne těší, to mi milé velmi."

„Copak mého přítele Mírova tak ráda máš?"

„Inu, – tyť pak jsi často mnoho dobrého o něm psával, a zač mu vděčným jsi, takže jsem ho musela ráda míti."

„To mu budu také v prvním listu psáti."

„I toť můžeš! Toť nic zlého!" zvolala, a – již jí nebylo tuto.

Představíš–li si, milý Mírove, kytku uvitou z lilií a růžových rozkvétajících poupátek: tenť obraz mé sestry. Počítá let patnácte; kdo však do jejího křtícího listu nenahlídl, sedmnáct jí přiřkne.

Když jsem byl roucho cestní svlékl, odebral jsem se dolů do pokoje mých rodičů. Otec seděl za stolem v sesli, svátečně přiodín, a před ním stály dvě číše a lahvice vína. „Patř tuto synu můj," dí ke mně, „na této číši jest vyryto: Bohumil Miloslavský 1642. Toť jméno tvého praděda, a tuto," vezma číši druhou, „Lidmila Bukovská, jméno jeho choti – z těchto památních číší v rodině připijem si na šťastný návrat tvůj."

„Snídávám obyčejně, milý otče –"